

lond (más szerzőknél a megcsalt férj) egyik jelképe. A másik két bolondállat Brant művében a majom és a számár.

A jó tanácsosokról

5–6. sor: *Khusáj*: Dávid király hűséges tanácsadója. *Akitőfel*: Absolon felbujtója Dávid ellen. L. II. SÁMUEL 15–17. rész.

23. sor: *Mint te ítélisz*: I. MÁTÉ 7.2.

33. sor: *Az Úr ellen*: I. PÉLDABESZÉDEK 21.30.

A kapzsiságról

10. sor: *Érnek egy lábat vagy kezet*: a csonkítás gyakori büntetés volt, vétkes és testrészek pontosan kidolgozott hierarchiájával. (Pl. a jobb kéz többet ért, mint a bal, viszont a bal láb – minthogy azzal lehetett fellépni a kenyelbe – értékesebb volt a jobbnál.)

29. sor: *Crassus*: a hagyomány szerint a carthage-i csatában (Kr. e. 53) foglyul ejtett Crassus szájába olvasztott aranyat öntöttek a parthusok.

31. sor: *Kratész*: cinikus bölcselelő, Diogenész tanítványa.

Az új divatokról

Cím: az eredetiben „*Von nuwen funden*”, amit szó szerint „lelemény”-nek vagy „találmány”-nak lehetne fordítani; Brantot azonban a mo-

dern értelemben vett divatjelenségek háborítják fel. A délnémet városok polgársága olasz hatásra kezdett a XV. század vége felé változatosabban öltözködni.

1. sor: *gyalázat*: utalás az ótestamentumi történetekre, amelyekben a szakáll lenyírása és a ruha felhasítása a legsúlyosabb megszegyentések közé tartozott. L. például II. SÁMUEL 10. rész.

8. sor: *Szent Lénárd*: a rabok védőszentje. Szabadulásuk után neki ajánlották fel láncukat.

11. sor: *kosár*: hajgöndörítésre használatos, kénes-tojásos mézgával kibélelt, lapos vesszőkosár. Huzamosabb ideig kellett viselni.

33. sor: *aki túri*: a középkori rendtartások szigorúan megszabták a különböző társadalmi rétegek ruha- és hajviseletét. Brant itt a városi felsőbbiséget ostromozza, amely e szabályok értelmezésében elnézőnek mutatkozott.

A vén bolondokról

Foglalat: *seggemben döngnyűzőkés*: utalás egy obszcén farsangi szokásra.

3. sor: *százéves*: I. ÉZSALÁS 65.20.

18. sor: *Heinz*: a bolond Heinz alakját Brant a kései középfelnémet svankokból vette át.

31. sor: *Zsuzsanna*: az esetet DÁNIEL KÖNYVÉNEK 13. fejezete beszéli el, a reneszánsz és a manierista festészet kedvelt témája volt.

Mempo Giardinelli

BORGES ELVESZETT KÖNYVE

Székács Vera fordítása

Amit most el fogok mesélni, még soha nem mondtam el senkinek, és ma sem tudnám megmondani, hogy miért.

Azt hiszem, 1980 végén történt, egy repülőút során, amikor Mexikóból New Yorkba utaztam. Jorge Luis Borges is ugyanazon a gépen ült, ő persze az első osztályon. Egyszer csak fogtam magam és vakmerő módon megkértem a főstewardesst, hadd ülhessek néhány percre Borges mellé. Ő a mexikói nők közmondásos kedvességével megadta az engedélyt, és még egy pohár borral is megkínált.

Borges lehunyt szemmel ült, ölében egy püspöklila műbőr mappa hevert. Olyan volt, mintha imádkozna, de mivel ő volt az, arra gondolhatott az ember, hogy éppen

verset ír vagy csak elmond magában. Nagyon barátságosan fogadott, és amikor bemutatkoztam, azzal, hogy honfitársak vagyunk, mosolyogva mondta:

– Talán nem véletlen, hogy két argentin itt találkozik, a magasban. Hiszen tudja, hogy mi szeretünk a fellegekben járni.

Megkérdezte, miben lehet a segítségemre, mire azt feleltem, hogy csak meg akarom ragadni az alkalmat, hogy köszönhessek neki, és röviden elmeséltem, hogy nemrég jelent meg egy novellám *Az interjú* címmel, amelyben azzal a gondolattal játszottam el, hogy ő, Borges, már százharminc éves, és még mindig nem kapta meg a Nobel-díjat, és egy behízelt hangú észak-amerikai kiadó engem kér fel, aki ekkor már nyolcvan-egynéhány éves, nyugdíjas újságíró vagyok, hogy készítsék vele interjút.

Borgest persze nem érdekelte a történetem, csak az, hogy miért érdeklődöm iránta: tudni akarta, mely műveit olvastam, vagy legalábbis melyekről tudok. Úgy láttam, nem mindegy neki, hogy egy fajankóval vagy egy olvasóval van-e dolga, ezért megmondtam neki, hogy egy írók közt rendezett bajnokság során minden művét elolvastam. Ez szemlátomást hízelgett a hiúságának, és felkeltette a kíváncsiságát. Röviden elmondtam neki, hogy éveken át dolgoztam a hajdani Abril Kiadóban, ahová azon kívül, hogy egy kitűnő újságírógárda dolgozott, több tucat jó költő és prózaíró is bejárt, és majdnem mindegyik túrhetően sakkozott. Persze neveket is említettem, csupa jó tollú ember nevét a hetvenes évek elejéről, és azt is, hogy mindenki olvasta őt, és 1975-ben, abban a keserves évben mindenki meg akarta nyerni a kiadó bajnokságának díját: az ő *Összes műveit*. De a véletlen úgy hozta (így mondtam, mert tudtam, hogy ez tetszeni fog neki), hogy a bajnokságot a díjjal együtt én nyertem meg, egy zöldfülű ifjonc, aki abban az időben az irodalomnál fontosabbnak tartottam a forradalmat, és ifjúi előítéleteim miatt addig nem is olvastam őt.

– Lehet, hogy igaza volt – vigasztalt Borges. – Abban az évben mondtam azt, hogy Pinochet és Videla úriemberek. Ma már szégyellem ezt a butaságot.

Akárhogy is, megbocsáthatatlan bűn volt, hogy én, aki akkor már író akartam lenni, nem olvastam őt, nem tudtam kívülről a munkáit, de abból az alkalomból, mondtam, pótoltam a mulasztásomat, és azt is sorolni kezdtem, melyek a kedvenc műveim. Egy idő múlva félbeszakított, azzal, hogy legyen szíves és hagyjam a szuperlatívuszokat, és végül bevallottam, hogy különösnek tartom, milyen előszeretettel utal olyan fellelhetetlen szövegekre, mint a *Nekronomikon*, a *Tlön Első Enciklopédiája*, az *Almotászim megközelítése*, Herbert Quain művei, mint például *A labirintus istene*, *Április, március*, *A tükör tükör* stb., vagy olyan szerzők, mint Johann Valentin André, Mir Bahadur Ali, Julius Barlach, Silas Haslam, Jaromir Hladik, Nils Runeberg, a kínai Csui Pen, Marcel Yarmolinsky, Meadows Taylor vagy Robert Fludd, akinek filozófiai nézetei szerinte is mindig homályosak és érthetetlenek.

Borges nagyot nevetett, és ezt a talányos kijelentést tette:

– Ezek közül a könyvek közül csak egy a valóságos. És azt én írtam.

Nem tudtam, mit mondjak: csak bámultam lenyűgözve ezt a sovány és törekeny embert, aki a vak szemével többet látott az ablakon kívül tátongó végtelen űrből, mint bárki más, miközben gépies mozdulatokkal simogatta a botja fogantyúját.

Borges érezte a hallgatásom mélyén rejlő feszültséget.

– Sőt, mi több: itt van a piszkozata – mondta halkan, szinte súgva. – Akar belenézni?

Úgy meghatódtam, hogy úgyszólván majdnem elsírtam magam. Hogyne, mondtam, és leplezetlen felindulással köszöntem meg a megtiszteltetést; amikor átnyújtotta a püspöklila műbőr mappát, visszamentem a turistaosztályon lévő ülémhez, a repülőgép végébe, és lázasan olvasni kezdtem.

A szövegnek valami furcsa, borgesi címe volt, amire őszintén szólva nem emlékszem pontosan. Amilyen ostoba vagyok, csak homályosan dereng: *Júdás, a deviáns* vagy valami hasonló. Egy regény, úgy gondolom, Borges regényének gépelt kézírata volt, nyilván ő maga diktálta le valakinek. A cselekmény egyszerű volt: Egon Christensen, egy dán mérnök, Koppenhágából 1942-ben Buenos Airesbe érkezik egy teherszállító hajó főgépészeként; a kapitány nem mer elindulni visszafelé, mert attól fél, hogy az Atlanti-óceán mélyén nyüzsgő német tengeralattjárók elsüllyeszthetik a hajót. Egon ott ragad hát La Plata környékén, nosztrifikáltatja mérnöki diplomáját, aztán Jujuyba szegődik el, a Ledesma-ültetvényre. Vadul sakkozik, Max Euwéért rajong, és Jujuyban egy csupa paradoxonnal tele szerelmi históriába meg egy nemkülönbön ellentmondásos sporthistóriába keveredik.

A nagyszerű benne persze a szöveg volt, a szavak végtelen fegyelme, a téma kifejtésének lecsupaszított, pontos rajzú íve, az Adolfo Bioy Casaresre történő elmaradhatatlan utalás, a tökéletes retorika és mindenekfelett az erudíció, mely ámulatba ejtett engem, a sors által ekkora kegyben részesült olvasót.

Amikor a végére értem, a hálától és a megilletődéstől reszketve visszavittem a műbőr mappát Borgesnek. Borges aludt: vállára hanyatló feje olyan volt, mint egy megtört szárú gyapotvirág pamacsca. Gondoltam, nem lenne ildomos felébresztenem, azonkívül úgy meg voltam illetődve, hogy csak ostobaságokat tudtam volna mondani. Ezért csak finoman az ölébe tettem a mappát.

A Kennedy repülőtéren aztán egy sereg ember várta: feljöttek a repülőgépre (gondolom, könyvkiadók vagy nagykövetek), aztán láttam, hogy gyorsan beviszik a *vip* váróterembe.

Ahogy átmentem az útlevevizsgálaton, döbbsen vettem észre, hogy azt a bizonyos püspöklila műbőr mappát most egy nagyon magas, szőke, összetéveszthetetlenül skandináv külsejű férfi tartja a kezében. Úgy rémlett, mintha ő is ott lett volna az első osztályon, de nem voltam biztos benne, s ez nem is számított, az viszont nyilvánvaló volt, hogy a kéziratot ellopta Borgestől.

Izgalmamban nem tudtam, mit tegyek: kiabáljak-e, hogy fogják el, vagy rohanjak oda hozzá, és tépjem ki a kezéből a mappát, mivel Borgesnek már nem szólhatok, és a kísérőinek sem. Az útlevekezelő tiszt mondott nekem valamit, amit nem értettem, és a dán férfi a következő pillanatban eltűnt a szemem elől, mert dán volt, az biztos. Valami furcsa pánik fogott el, és aztán egész nap meg a következő napokon is ebben a pánikban éltem. Egész héten izgatottan bújtam az újságokat abban a reményben, hogy megtalálom a közleményt, Borges vagy megbízottainak bejelentését. Arra is gondoltam, hogy Borges netán majd engem vádol a lopással.

De semmi. Nem történt semmi, és Borges tudtommal soha egy szóval sem utalt az esetre. És nem is láttam többé egészen addig az estéig, amikor 1985-ben, már újra otthon a száműzetés után, a Sudamericana Kiadó meghívott Borges ankétjára: egy útikönyvről beszélt, amit María Kodamával együtt írt. Azzal a szándékkal mentem oda, hogy megkérdezzem, mi történt a püspöklila műbőr mappával, de Borges, még mielőtt bárki bármit kérdezhetett volna, elmesélte, hogy egyszer, amikor repülőn utazott valahová, azt álmodta, hogy a turistaosztályról odajött hozzá egy alak, és ő azzal vicsellte meg, hogy egy apokrif szöveget adott át neki a saját műveként, aztán soha többé nem kapta vissza.

Mondanom sem kell, jobbnak láttam, ha hallgatok. Borges nem sokkal ezután meghalt Genfben, de ezt úgyis tudja mindenki.